

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 21 december 2004

B 432-04

KLAGANDE

Riksåklagaren

MOTPART

H M

Offentlig försvarare och ombud: BL

SAKEN

Grovt jaktbrott

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätt, avd. 7, dom den 15 december 2003 i mål B 3950-03

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom dömer Högsta domstolen HM enligt 43 § 2 och 44 § jaktlagen (1987:259) för jaktbrott, grovt brott, till villkorlig dom med samhällstjänst etthundratjugo (120) timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle straffets längd ha bestämts till fyra (4) månader.

Samhällstjänsten skall anordnas av Kriminalvårdsmyndigheten Uppsala.

HM åläggs att betala en avgift på femhundra (500) kr enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond.

För försvaret av HM i Högsta domstolen tillerkänns BL ersättning av allmänna medel med sjutusentvåhundraåttiosju (7.287) kr, varav 3.750 kr för arbete, 3.450 kr för tidsspillan och 87 kr för utlägg. Denna kostnad skall stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att HM skall dömas för grovt jaktbrott.

HM har bestritt ändring.

DOMSKÄL

Av utredningen i målet framgår att HM kände till att flera får dödats av varg på G dagarna före den aktuella händelsen, att han blev uppringd av en granne som berättade att en av dennes tackor just hade rivits av en varg, att HM då tog med sig sitt gevär och gick ut till hagen där han hade sina kor och kalvar, samt att han sköt ihjäl vargen då denna kommit in i hagen och var på väg i riktning mot hans tamdjur.

Enligt 3 § jaktlagen (1987:259) är vilt fredat och får jagas endast om detta följer av jaktlagen eller av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av jaktlagen. Den som bryter mot bestämmelsen döms för jaktbrott enligt 43 § 2

jaktlagen till böter eller fängelse högst ett år. Är brottet att anse som grovt döms enligt 44 § samma lag till fängelse lägst sex månader och högst fyra år.

HM har mot åklagarens påstående om att han gjort sig skyldig till grovt jaktbrott invänt att han hade rätt att döda vargen med stöd av bestämmelsen om skydds jakt i 28 § jaktförordningen (1987:905) eller att han i vart fall handlat i nöd och att han därför, då hans handlande inte har varit oförsvarligt, skall vara fri från ansvar enligt bestämmelsen i 24 kap. 4 § brottsbalken. Om gärningen skulle anses oförsvarlig har han gjort gällande att situationen varit sådan att han svårligen kunde besinna sig, varför han skall vara fri från ansvar på grund av bestämmelsen om nödexcess i 6 § samma kapitel.

Ansvarsfrihet på grund av rätt till skydds jakt?

Sverige är bundet av EU:s s.k. art- och habitatdirektiv (Rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter) enligt vilket medlemsstaterna har åtagit sig att ge vissa djurarter, bl.a. varg, ett starkt skydd i sina naturliga utbredningsområden. Huvudregeln är att det skall vara förbjudet att avsiktligt fånga och döda varg oavsett hur detta görs (artikel 12 med bilaga 4 a). Enligt artikel 16.1 får medlemsstaterna för vissa ändamål göra undantag från förbudet under förutsättning att det inte finns någon annan lämplig lösning och att undantaget inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av de berörda arterna. Som ett av de tillåtna ändamålen anges att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom (artikel 16.1 b). Av artikel 16.2 framgår att medlemsstaterna vartannat år skall sända en rapport till kommissionen om de undantag som gjorts i enlighet med punkten 1 och av artikel 16.3 att rapporten skall innehålla upplysningar om bl.a. när och var undantag tillåts.

I 23 a – 29 §§ jaktförordningen finns vissa föreskrifter om undantag från jaktförbudet i 3 § jaktlagen för att förebygga skador av vilt, s.k. skyddsjakt. I 23 a § anges vissa allmänna förutsättningar för skyddsjakt som motsvarar artikel 16.1 i art- och habitatdirektivet. Paragrafen är dock enligt sin lydelse inte direkt tillämplig i förhållande till sådan skyddsjakt som enligt 28 § är tillåten på enskilds initiativ utan föregående myndighetsbeslut. Sistnämnda bestämmelse har följande lydelse.

”Har en björn, varg, järv eller lo angripit och skadat eller dödat tamdjur och finns det skälig anledning att befara ett nytt angrepp, får tamdjurets ägare eller vårdare utan hinder av fredning eller bestämmelserna i 9 § döda det angripande djuret, om det sker i omedelbar anslutning till angreppet. Sådan jakt är dock inte tillåten inom nationalpark.

Jakt som avses i första stycket får ske på annans jaktområde.”

För att ett tamdjurs ägare eller vårdare skall ha rätt till skyddsjakt enligt 28 § jaktförordningen krävs således att rovdjuret har angripit och skadat eller dödat tamdjuret, att det finns skälig anledning att befara ett nytt angrepp och att dödandet av rovdjuret sker i omedelbar anslutning till angreppet. Några begränsningar i övrigt av rätten till skyddsjakt föreligger inte vilket gör att det i och för sig kan ifrågasättas om bestämmelsen är förenlig med art- och habitatdirektivet. Som framgår av fortsättningen får detta emellertid inte betydelse i målet.

Bestämmelsen om skyddsjakt i 28 § jaktförordningen har sitt ursprung i 1938 års jaktstadga där det år 1943 (SFS 1943:517) infördes en bestämmelse om rätt för ägare till eller vårdare av tamdjur som dödat eller skadats genom angrepp av björn eller lo, att förfölja och döda det angripande djuret under förutsättning att

han ägde rätt till jakt på området och det fanns skälig anledning att anta att angreppet skulle upprepas. Bestämmelsen motiverades i prop. 1943 nr 93 s. 33 med att det fanns behov av en viss komplettering av den rätt som följde av allmänna rättsgrundsatser om nöd. Dessa innebar enligt propositionen att ägaren eller vårdaren av ett tamdjur fick döda ett vilt djur om det skedde till avvärjande av ett påbörjat eller omedelbart förestående angrepp på tamdjuret medan någon sådan rätt däremot inte förelåg när angreppet var avslutat. Rätten att i sådana fall förfölja och döda det angripande djuret tillkom främst för att tillgodose samernas intresse av att skydda sina renhjordar från björnar men den kom även att omfatta andra djurägare. Varg infördes i bestämmelsen år 1967, togs bort år 1990 och återinfördes år 2001.

Ändringar har skett också när det gäller förutsättningarna för denna typ av skydds jakt. År 1967 begränsades rätten att förfölja och döda det angripande djuret till att gälla endast i omedelbar anslutning till angreppet (se SFS 1967:769 och prop. 1967 nr 136 s. 43). För att stärka skyddet för de arter som omfattades av paragrafen avskaffades den särskilda förföljelserätten helt år 1994 (se SFS 1994:108; jfr SOU 1999:50 s. 24).

Den nu gällande bestämmelsen om skydds jakt i 28 § jaktförordningen bygger således på de tidigare föreskrifterna och utgör alltså en i förhållande till den allmänna nödrätten kompletterande reglering som ger rätt att i vissa fall döda ett angripande rovdjur i omedelbar anslutning till ett fullbordat angrepp.

I förevarande fall hade vargen, strax innan den tog sig in i hagen till HMs djur, angripit och dödat ett av grannens tamdjur och det fanns skälig anledning att befara att vargen skulle gå till nytt angrepp. När HM dödade vargen hade emellertid cirka 10 minuter förflutit från angreppet på grannens tamdjur och vargen

hade förflyttat sig cirka 500 meter från platsen för detta. Dödandet av vargen kan under sådana förhållanden inte anses ha skett ”i omedelbar anslutning till angreppet”.

Förutsättningarna för rätt till skydds jakt enligt 28 § jaktförordningen har således inte varit uppfyllda och HM kan inte vara fri från ansvar på denna grund.

Tilläggas kan att Riksåklagaren har gjort gällande att rätt att döda rovdjur med stöd av 28 § jaktförordningen endast tillkommer ägaren eller vårdaren av det angripna tamdjuret. Att paragrafen begränsats på detta sätt torde emellertid inte i sig utesluta att ansvarsfriheten också kan gälla för annan (jfr 24 kap. 5 § brottsbalken). I detta mål saknar dock frågan betydelse.

Ansvarsfrihet på grund av nöd?

Frågan är då om HM skall vara fri från ansvar på grund av bestämmelserna om nöd eller nödexcess i 24 kap. brottsbalken. Utgångspunkten är att dessa straffrihetsregler tar sikte på undantagssituationer och skall tillämpas restriktivt (se prop. 1993/94:130 s. 35).

Det finns inte anledning att ifrågasätta HMs uppgift att han sköt vargen för att skydda sina tamdjur och han får, även om vargen befann sig cirka 50 meter från djuren när han sköt, i och för sig anses ha befunnit sig i en nödsituation på grund av den fara som hotade djuren. För att HM skall vara fri från ansvar på grund av nöd krävs emellertid att hans åtgärd att döda vargen med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt inte var oförsvarlig. HM har därvid anfört att vargen inte hade något ekonomiskt värde, att han enligt djurskyddslagen är skyldig att behandla sina djur väl och skydda

dem mot onödigt lidande samt att han, om han utsätter dem för otillbörligt lidande, kan dömas för djurplågeri.

I kravet att nödhandlingen inte skall vara oförsvarlig ligger att den skall vara påkallad av ett intresse av betydligt större vikt än det som offras genom handlingen. Det ligger i sakens natur att bedömningen av olika intressen kan växla över tiden. Som framgått ovan utgick man, när föregångaren till 28 § jaktförordningen infördes år 1943, från att nödrätten i princip alltid medgav rätt att döda vilt djur som angrep tamdjur. Detta torde också vara förklaringen till att det i bestämmelsen inte infördes något försvarlighetskrav eller annan liknande begränsning. Uppenbart är att detta är ett synsätt som inte längre kan anses ha giltighet. Det kan här anmärkas att medlemsstaternas möjlighet enligt art- och habitatdirektivet att göra undantag från förbudet att döda varg för att undvika allvarlig skada på boskap inte tar sikte på enstaka angrepp utan på risk för mer omfattande skador (jfr 27 § jaktförordningen). Den vikt som det allmänna numera fäster vid skydd av bl.a. varg har också kommit till uttryck i jaktlagens bestämmelser om jaktbrott enligt vilka det vid bedömningen av om ett jaktbrott är grovt särskilt skall beaktas om det avsett ett hotat, sällsynt eller annars särskilt skyddsvärt vilt. Mot denna bakgrund får det antas att utrymmet för att med stöd av nödreglerna döda en varg som angriper ett tamdjur numera är förhållandevis begränsat. Vad HM anfört om att vargen skulle sakna ekonomiskt värde förändrar inte den bedömningen och inte heller de skyldigheter han har som djurhållare enligt djurskyddslagen.

Även om det hotade intresset skulle anses vara av betydligt större vikt än det som offras krävs dessutom att nödhandlingen varit behövlig för att avvärja det förestående angreppet för att den inte skall anses ha varit oförsvarlig. HM har uppgett att han iakttog vargen när den närmade sig hagen men att han inte gjorde

något försök att, på annat sätt än att döda vargen, avvärja angreppet. I den uppkomna situationen kunde det krävas av honom att han först försökte göra detta, t.ex. genom att skjuta ett varningsskott. HM har förklarat att han inte övervägde någon sådan åtgärd, då han med hänsyn till vargars beteende befarade att vargen skulle komma tillbaka. Nödbestämmelsen förutsätter emellertid en akut nödsituation och kan inte åberopas för att avvärja framtida angrepp.

På grund av det anförda får HMs handlande anses oförsvarligt.

HM har uppgett att han - under de cirka tio minuter som det tog från det att hans granne informerat om att vargen var på väg mot hans fastighet till det att han såg vargen närma sig - inväntade vargen, förberedd på att skjuta den. Omständigheterna har därför inte varit sådana att HM svårligen kunde besinna sig. Han kan således inte heller på grund av nödexcess gå fri från ansvar.

Ansvarsfrihet på grund av straffrättsvillfarelse?

Bestämmelsen om skyddsjakt i 28 § jaktförordningen har på olika håll uppfattats som svårtolkad, vilket inte minst underrätternas domar ger uttryck för. Det är också lätt att förstå att det för allmänheten kan framstå som svårbegripligt att en ägare av tamdjur inte skulle ha rätt att döda ett angripande rovdjur innan hans djur skadats eller dödats om han därefter har en ovillkorlig rätt därtill under de i 28 § jaktförordningen stadgade villkoren.

HMs uppgift att han genom media fått uppfattningen att det var tillåtet att skjuta rovdjur som vid upprepade tillfällen gått till angrepp på tamdjur får godtas. Hans villfarelse kan emellertid inte anses uppenbart ursäktlig i den mening som avses i 24 kap. 9 § brottsbalken. Han kan alltså inte heller på denna grund gå fri från ansvar.

Rubricering och påföljd

HM skall således dömas till ansvar för jaktbrott. Med hänsyn till att varg är ett hotat, sällsynt och särskilt skyddsvärt vilt skall jaktbrottet bedömas som grovt brott.

Vid straffvärdebedömningen skall beaktas att det föreligger förmildrande omständigheter. HM sköt vargen för att skydda sina djur. Även om han inte kan gå fri från ansvar på grund av nöd eller nödexcess har en nödsituation förelegat. HM har också svävat i villfarelse om hans åtgärd att döda vargen utgjorde tillåten skydds jakt, även om hans villfarelse inte har varit uppenbart ursäktlig. Detta är omständigheter som enligt 29 kap. 3 § första stycket 5 brottsbalken särskilt skall beaktas vid bedömningen av straffvärdet. Högsta domstolen finner med hänsyn härtill att straffvärdet av det jaktbrott HM gjort sig skyldig till, trots den föreskrivna straffskalan, inte motsvarar mer än fyra månaders fängelse och att förutsättningar därför föreligger att döma till lindrigare straff än vad som är stadgat för brottet (29 kap. 3 § andra stycket brottsbalken).

De omständigheter som anförts till stöd för bedömningen av straffvärdet bör i förevarande fall också medföra att hinder inte kan anses föreligga att, trots brottets art, utdöma en icke frihetsberövande påföljd. Förutsättningar för att bestämma påföljden till villkorlig dom föreligger i och för sig. Om denna förenas med en skyldighet att utföra samhällstjänst får påföljden med hänsyn till omständigheterna anses tillräckligt ingripande. HM har befunnits lämplig att utföra samhällstjänst och han har samtyckt till detta. Påföljden bör mot bakgrund av det anförda bestämmas till villkorlig dom i förening med samhällstjänst 120 timmar.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Victor, Dahllöf, Lindeblad (referent),
Calissendorff och Widebeck
Föredragande revisionssekreterare: Sjöblom